

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2311-8040/2025-3-18>

Сибірна Рома Іллінічна,

доктор біологічних наук, професор,
професор кафедри міжнародного та кримінального права
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти,
Національний університет «Львівська політехніка»,
вулиця Князя Романа, 1/3, Львів, 79005, Україна;
професор кафедри теоретичної психології,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5704-2004>

Боровікова Віталіна Станіславівна,

старший науковий співробітник відділу організації наукової роботи,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
вулиця Городоцька, 26, Львів, 79000, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4401-4562>

СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА В КОНТЕКСТІ СПРАВ ПРО ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО

Анотація. У статті досліджено особливості судово-психологічної експертизи в контексті справ про домашнє насильство. Проаналізовано нормативно-правову базу щодо протидії домашньому насильству в Україні, зокрема положення Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Кримінального кодексу України та Стамбульської конвенції.

Визначено специфіку психологічного насильства як найбільш складного об'єкта судово-експертного дослідження через відсутність видимих фізичних наслідків та особливості його феноменології, що характеризується циклічністю, тривалістю деструктивного впливу, поступовою ескалацією та поєднанням кількох форм насильства одночасно.

Розкрито методологічні підходи до проведення судово-психологічної експертизи у процесі розгляду справ про домашнє насильство, зокрема охарактеризовано діагностичний інструментарій та стандартизовані методики, серед яких ММРІ-2, методики діагностики ПТСР, проєктивні тести та контент-аналіз висловлювань.

Висвітлено ключові питання, які найчастіше вирішуються експертами-психологами в рамках таких справ, зокрема, щодо наявності ознак психологічної травми в психоемоційному стані потерпілої особи, перебування її в психологічно залежному стані, причинно-наслідкового зв'язку між діями підозрюваного та психологічними змінами в стані потерпілої особи.

Розглянуто етичні аспекти проведення експертизи, зокрема необхідність дотримання конфіденційності та запобігання повторній травматизації потерпілої особи в процесі дослідження. Обґрунтовано необхідність розробки адаптованих до українського соціокультурного контексту протоколів дослідження для підвищення ефективності судово-психологічної експертизи у справах про домашнє насильство.

Наголошено на важливості застосування «інформованого про травму підходу» (trauma-informed approach). Доведено значущість судово-психологічної експертизи як інструменту об'єктивізації психологічних наслідків насильницьких дій для правильної юридичної кваліфікації та реалізації принципу справедливості правосуддя.

Ключові слова: домашнє насильство, судово-психологічна експертиза, психологічна травма, психоемоційний стан, жертва насильства, кривдник.

Sybirna Roma, Borovikova Vitalina. Forensic psychological expertise in the context of domestic violence cases

Abstract. The article examines the features of forensic psychological examination in the context of domestic violence cases. The regulatory framework for combating domestic violence in Ukraine is analyzed, in particular, the provisions of the Law of Ukraine "On Prevention and Combating Domestic Violence", the Criminal Code of Ukraine and the Istanbul Convention.

The specificity of psychological violence as the most complex object of forensic expert research is determined due to the absence of visible physical consequences and the peculiarities of its phenomenology, which is characterized by cyclicity, duration of destructive impact, gradual escalation and combination of several forms of violence simultaneously.

Methodological approaches to conducting forensic psychological examination in considering domestic violence cases are disclosed, in particular, the diagnostic tools and standardized methods are characterized, including MMPI-2, PTSD diagnostic methods, projective tests and content analysis of statements.

The key issues that are most often resolved by expert psychologists in such cases are highlighted, in particular, regarding the presence of signs of psychological trauma in the psycho-emotional state of the victim, her being in a psychologically dependent state, the causal relationship between the suspect's actions and psychological changes in the victim's state.

The ethical aspects of conducting the examination are considered, in particular, the need to maintain confidentiality and prevent re-traumatization of the victim during the research process. The need to develop research protocols adapted to the Ukrainian socio-cultural context to increase the effectiveness of forensic psychological examination in cases of domestic violence is substantiated.

The importance of using a "trauma-informed approach" is emphasized. The significance of forensic psychological examination as a tool for objectifying the psychological consequences of violent acts for correct legal qualification and implementation of the principle of fairness of justice is proven.

Key words: domestic violence, forensic psychological examination, psychological trauma, psycho-emotional state, victim of violence, perpetrator.

Вступ. У сучасному світі домашнє насильство є нагальною проблемою, яка впливає на мільйони людей різного походження, незалежно від віку, статі, соціально-економічного статусу та культурних бар'єрів. Домашнє насильство є більш поширеним явищем, ніж насильство, якому людина піддається в громадських місцях, адже злочинцем є близька жертві людина; тоді як дім, який зазвичай сприймається як притулок, стає для потерпілих місцем, де протягом багатьох років часто відбуваються жорстокі акти фізичного, емоційного та сексуального насильства.

Всупереч стереотипам, домашнє насильство трапляється не лише в родинах із так званих соціально неблагополучних верств, а й у забезпечених, «благополучних» сім'ях і охоплює всі соціальні прошарки.

Особливої складності набуває юридична кваліфікація та доказування фактів домашнього насильства, особливо його психологічних форм, які не залишають видимих слідів і важко піддаються об'єктивізації. У таких випадках ключового значення набуває судово-психологічна експертиза, яка дозволяє встановити психологічні наслідки впливу кривдника на жертву та об'єктивізувати їх для судового розгляду.

Аналіз дослідження проблеми. Теоретичні аспекти та проблематика судово-психологічної експертизи в контексті домашнього на-

сильства була предметом досліджень багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, серед яких: В. Бондаренко-Берегович, Д. В. Вебстер, Н. Гласс, В. О. Коновалова, Дж. К. Кемпбелл, О. І. Міхєєва, М. Л. Міхєєва, О. В. Степаненко, М. Стожек, А. Ю. Тульвінська, Ю. Г. Халявка, В. Ю. Шепітько та ін.

Метою статті є дослідження особливостей судово-психологічної експертизи в контексті справ про домашнє насильство.

Матеріали та методи. У статті використано комплексний підхід до дослідження судово-психологічної експертизи у справах про домашнє насильство. Джерельною базою стали норми чинного законодавства України: Закону України «Про судову експертизу», Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Кримінального кодексу України, а також положення Стамбульської конвенції. Додатково враховано напрацювання вітчизняних і зарубіжних науковців у сфері юридичної психології та судової експертизи.

Методологічний інструментарій охоплював аналіз матеріалів судової практики, законодавчих актів та наукових джерел. Особливу увагу приділено опису методів, що застосовуються експертами-психологами у справах про домашнє насильство. Серед них – клініко-психологічне інтерв'ю, стандартизовані психодіагностичні методики (MMPI-2, шкали

діагностики посттравматичного стресового розладу, зокрема CAPS), проєктивні тести (тематичний аперцептивний тест, малюнкові методики), контент-аналіз висловлювань, спостереження за невербальною поведінкою.

Поряд із вітчизняними методами проаналізовано й міжнародний досвід. Зокрема, враховано валідизовані інструменти, що застосовуються у США та країнах ЄС: Danger Assessment Inventory, Conflict Tactics Scale, Impact of Event Scale. Їхня ефективність обґрунтовує доцільність адаптації в українському соціокультурному контексті.

У процесі дослідження увага зосереджувалася на таких аспектах, як: визначення психологічних наслідків різних форм домашнього насильства (зокрема, психологічного), встановлення причинно-наслідкового зв'язку між діями кривдника та змінами у психоемоційному стані потерпілої особи, аналіз індивідуально-психологічних особливостей учасників конфлікту.

Використані методи дозволили окреслити особливості проведення судово-психологічної експертизи, її етичні вимоги та практичне значення для об'єктивізації фактів домашнього насильства у судовому процесі.

Результати. Судово-психологічна експертиза в справах, пов'язаних із домашнім насильством, являє собою особливий вид судово-експертної діяльності, що спрямований на дослідження психологічних аспектів конфліктної взаємодії між членами сім'ї та психологічних наслідків для потерпілих від протиправних дій. Відповідно до Закону України «Про судову експертизу», така експертиза є процесуальною дією, що полягає в дослідженні експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи [1].

У контексті справ про домашнє насильство судово-психологічна експертиза має свою специфіку, зумовлену як особливостями самого явища домашнього насильства, так і процесуальними аспектами розгляду таких справ. Відповідно до статті 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству», домашнє насильство – це діяння (дії

або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь [2].

У статті 126-1 Кримінального кодексу України законодавець визначає домашнє насильство як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи [3].

З наведених нормативних дефініцій стає зрозуміло, що в українському правовому полі виділено кілька форм домашнього насильства, а саме: фізичне, психологічне, сексуальне та економічне. Ця класифікація узгоджується з міжнародними стандартами, зокрема з Конвенцією Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція), ратифікованою Україною [4].

Фізичне насильство, мабуть, є найпомітнішою та найлегше впізнаваною формою домашнього насильства. Воно передбачає навмисне застосування фізичної сили, такої як удари, ляпаси, удари ногами, задушення або використання зброї, з метою заподіяння травм, шкоди чи залякування. Ця категорія також включає обмеження свободи, замкнення жертви, моріння голодом, викидання з дому, замерзання тіла жертви, залишення її в небезпечній зоні, нараження її на надзвичайну небезпеку та ненадання допомоги [5, с. 22].

Психологічне насильство – це нефізична форма домашнього насильства, яка може бути такою ж руйнівною, як і фізична. Воно включає тактику, спрямовану на підірив самооцінки, незалежності та психічного благополуччя жертви. Прикладами емоційного насильства є словесні образи, постійна критика, газлайтинг (маніпулювання жертвою, щоб змусити її сумніватися у своїй реальності чи сприйнятті) та погрози заподіяти шкоду чи покинути її (жертву).

Згідно з листом Міністерства освіти і науки України «Про перелік діагностичних методик щодо виявлення та протидії домашньому насильству відносно дітей», сексуальне насильство визначається як будь-які дії сексуального характеру щодо дитини або в її присутності, незалежно від її згоди, а також примушування до сексуальних дій з іншими особами, що порушують статеву недоторканість та статеву свободу дитини [6]. Економічне насильство передбачає здійснення контролю над фінансовими ресурсами або економічною незалежністю партнера.

У контексті судово-експертної діяльності саме психологічне насильство є найбільш складним об'єктом дослідження через специфічні характеристики його феноменології [7, с. 158]. Психотравмувальний вплив домашнього насильства характеризується такими особливими ознаками, як: циклічність, травматичних епізодів, тривалість деструктивного впливу, поступова ескалація, поліморфність (поєднання кількох форм насильства одночасно), наявність емоційної прив'язаності постраждалої особи до суб'єкта насильницьких дій, а також обмежений доступ до зовнішньої підтримки.

Ба більше, характерною рисою ситуацій домашнього насильства є тенденція жертв приховувати факти насильства через страх, сором, бажання зберегти репутацію сім'ї. Досить часто постраждалі заперечують насильство навіть у разі прямого запитання, що суттєво ускладнює виявлення таких випадків та надання допомоги.

З огляду на це, встановлення факту вчинення домашнього насильства потребує формування цілісного комплексу заходів, серед яких

судово-психологічна експертиза відіграє особливу процесуальну значущість. Дана форма експертного дослідження дозволяє встановити причинно-наслідковий зв'язок між діями правопорушника та психічним станом постраждалої особи, а також диференціювати ступінь психологічних страждань у контексті юридичної кваліфікації діяння.

Як зазначає В. Бондаренко-Береговий, судово-психологічна експертиза виступає джерелом наукової інформації, яка допомагає суду зрозуміти психологічні механізми, які лежать в основі поведінки людей, залучених до справи [8, с. 18].

У контексті справ про домашнє насильство судово-психологічна експертиза спирається на структурований методологічний інструментарій, що забезпечує всебічне дослідження психологічних аспектів та наслідків насильницьких дій. Процес експертного дослідження починається з вивчення матеріалів кримінальної справи, що включає аналіз протоколів допитів, показань свідків, характеристик та медичної документації для формування початкового уявлення про ситуацію.

Комплексний методологічний підхід до проведення судово-психологічної експертизи у справах про домашнє насильство передбачає поєднання клініко-психологічного інтерв'ю зі стандартизованими психодіагностичними методиками.

Серед основних методів дослідження, що використовуються в експертній практиці, найбільш інформативними є ММРІ-2 (Міннесотський багатофазний особистісний опитувальник), методики діагностики ПТСР (зокрема, шкала CAPS), проєктивні тести (тематичний аперцептивний тест, малюнкові методики), контент-аналіз висловлювань та спостереження за невербальною поведінкою [9, с. 22–25].

При цьому особливу увагу слід приділяти аналізу психологічних механізмів захисту, визначенню рівня емоційної залежності потерпілої особи, виявленню тривожних або депресивних симптомів та оцінці ступеня психологічного виснаження.

Міжнародна практика демонструє ефективність застосування спеціалізованих методик для

оцінки психологічних наслідків домашнього насильства. Зокрема, у США та країнах Європейського Союзу широко використовуються такі валідизовані інструменти, як Danger Assessment Inventory (оцінка ризику летального результату в ситуаціях домашнього насильства), Conflict Tactics Scale (шкала тактик конфлікту), Impact of Event Scale (шкала впливу подій) [10]. Ці методики пройшли апробацію на великих вибірках і демонструють високу прогностичну валідність, що дозволяє їх рекомендувати для адаптації в українських умовах.

В Україні спостерігається дефіцит адаптованих та валідизованих методик для оцінки психологічних наслідків домашнього насильства, що створює істотні труднощі для експертів. Відсутність єдиних методичних підходів призводить до того, що експертні висновки можуть значно відрізнятися залежно від теоретичних преференцій експерта та його професійного досвіду.

Для підвищення якості судово-психологічної експертизи в справах про домашнє насильство необхідно розробити та впровадити стандартизовані протоколи дослідження, що включають як клінічні методи (структуроване інтерв'ю), так і психометричні інструменти, адаптовані до українського соціокультурного контексту.

Практичне застосування таких методів має відповідати конкретним завданням, які постають перед експертами-психологами у справах про домашнє насильство. Проаналізувавши судову практику, можемо стверджувати, що, проводячи судово-психологічну експертизу в справах про домашнє насильство, експерти найчастіше вирішують такі питання, як:

1. Чи є в психоемоційному стані потерпілої особи ознаки психологічної травми?

2. Чи перебувала потерпіла особа в психологічно залежному або безпорадному стані?

3. Чи існує причинно-наслідковий зв'язок між діями підозрюваного (обвинуваченого) та психологічними змінами в стані потерпілої особи?

4. Чи відповідають показання потерпілої особи її реальним психологічним можливостям сприймати обставини, які мають значення для справи?

5. Які індивідуально-психологічні особливості підозрюваного (обвинуваченого) та потерпілої особи могли вплинути на їхню поведінку в ситуації конфлікту?

Відповіді на ці питання викладаються експертами-психологами у висновках, які, власне, надають суду можливість глибшого розуміння ситуації з урахуванням психологічного контексту, що сприяє ухваленню більш виваженого, справедливого та об'єктивного судового рішення.

Надзвичайно важливим аспектом проведення судової психологічної експертизи у справах про домашнє насильство є дотримання високих етичних стандартів дослідження. Насамперед це стосується забезпечення конфіденційності та запобігання повторній травматизації потерпілої особи в процесі дослідження.

Одним із сучасних підходів до судово-психологічної експертизи в справах про домашнє насильство є так званий «інформований про травму підхід» (trauma-informed approach), що, згідно з інформацією Управління з питань покращення охорони здоров'я та нерівності Великої Британії, має на меті уникнути повторної травматизації, тобто повторного переживання думок, почуттів чи відчуттів, що виникли під час травматичної події чи обставини в минулому людини [11].

Експерт-психолог має виявляти належний рівень емпатії та створювати психологічно безпечне середовище, атмосферу довіри, оскільки це може допомогти відкритись особі, яка зазнала насильства. Етичні дилеми часто виникають у ситуаціях оцінки достовірності показань потерпілої особи, що має здійснюватися без упередженого ставлення.

Ще одним викликом є забезпечення незалежності та об'єктивності експертів під час проведення судово-психологічної експертизи. Експерти можуть підпадати під вплив власних стереотипів щодо гендерних ролей, сімейних відносин та допустимих форм поведінки. Для мінімізації цього ризику доцільно впроваджувати супервізію експертної діяльності та регулярне підвищення кваліфікації експертів з питань домашнього насильства.

Висновки. Отже, можна дійти висновку, що судово-психологічна експертиза є важливим інструментом встановлення істини в справах про домашнє насильство, особливо у випадках психологічного насильства, яке не залишає видимих фізичних слідів. Вона виконує подвійну функцію: з одного боку, забезпечує об'єктивізацію психологічних наслідків насильницьких дій для правильної юридичної кваліфікації, а з іншого – сприяє реалізації

принципу справедливості правосуддя через всебічне врахування психологічного контексту конфліктної ситуації.

Удосконалення методологічних підходів, етичних стандартів та нормативно-правової бази судово-психологічної експертизи у справах про домашнє насильство є необхідною передумовою для підвищення ефективності протидії цьому деструктивному соціальному явищу.

Список використаних джерел:

1. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 22.04.2025).
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 22.04.2025).
3. Кримінальний кодекс від 05.04.2001 № 2341-III. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 22.04.2025).
4. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульська конвенція). *База даних «Законодавство України»*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (дата звернення: 22.04.2025).
5. Stożek M., *Przemoc w rodzinie Zapobieganie w świetle przepisów prawa*. Warszawa, 2009.
6. Про перелік діагностичних методик щодо виявлення та протидії домашньому насильству відносно дітей : Лист Міністерства освіти і науки України. *База даних «Законодавство України»*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0656729-18#Text> (дата звернення: 22.04.2025).
7. Бондаренко-Берегович В. Роль судово-психологічної експертизи у формуванні правосуддя. *Юридичний вісник*. 2024. № 3. С. 15–22.
8. Степаненко О. В. Психологічне насильство як форма домашнього насильства. *Нове українське право*. 2023. № 3. С. 155–159.
9. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. *Юридична психологія : підручник*. Харків : «Право», 2019. 240 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Konovalova_Violetta/Yurydychna_psykholohiia.pdf?PHPSESSID=nj6ug6ammcd6ue7dv5mq5apt5 (дата звернення: 24.04.2024).
10. Campbell J. C., Webster D. W., & Glass N. The danger assessment: validation of a lethality risk assessment instrument for intimate partner femicide. *Journal of interpersonal violence*. 2009. № 24(4). С. 653–674. URL: <https://doi.org/10.1177/0886260508317180> (accessed 24.04.2025).
11. Office for Health Improvement & Disparities. (2022, November 2). *Working definition of trauma-informed practice*. GOV.UK. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/working-definition-of-trauma-informed-practice/working-definition-of-trauma-informed-practice> (accessed 24.04.2025).

References:

1. Zakon Ukrainy “Pro sudovu ekspertyzu” (1994, February) № 4038-XII [Law of Ukraine “On Forensic Examination”]. *Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy”* / VR Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (accessed: 22.04.2025) [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy “Pro zapobihannia ta protydiu domashnomu nasylstvu” (2017, December) № 2229-VIII [Law of Ukraine “On Prevention and Combating Domestic Violence”]. *Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy”* / VR Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (accessed: 22.04.2025)) [in Ukrainian].
3. Kryminalnyi kodeks Ukrainy (2001, April) № 2341-III [Criminal Code of Ukraine]. *Baza danykh “Zakonodavstvo Ukrainy”* / VR Ukrainy. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (accessed: 22.04.2025)) [in Ukrainian].
4. Konventsiiia Rady Yevropy pro zapobihannia nasylstvu stosovno zhinok i domashn'omu nasylstvu ta borot'bu iz tsymy yavyschamy (Stambul's'ka konventsiiia) [Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention)].

Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrayiny" / VR Ukrayiny. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11#Text (accessed: 22.04.2025) [in Ukrainian].

5. Stożek M. (2009). Przemoc w rodzinie Zapobieganie w świetle przepisów prawa [Domestic Violence Prevention in the Light of the Law], Warszawa [in Polish].

6. Lyst Ministerstva osvity i nauky Ukrainy "Pro perelik diahnostychnykh metodyk shchodo vyjavlennia ta protydyi domashnomu nasylstvu vidnosno ditei" [Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine "On the List of Diagnostic Methods for Identifying and Combating Domestic Violence Against Children"]. Baza danykh "Zakonodavstvo Ukrayiny" / VR Ukrayiny. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0656729-18#Text> (accessed: 22.04.2025) [in Ukrainian].

7. Bondarenko-Berehovych, V. (2024). Rol' sudovo-psykholohichnoyi ekspertyzy u formuvanni pravosud-dia [The role of forensic psychological examination in the formation of justice]. *Yurydychnyi visnyk*. Vol. 3. Pp. 15–22. [in Ukrainian].

8. Stepanenko, O. V. (2023). Psykholohichne nasył'stvo yak forma domashn'oho nasył'stva. [Psychological violence as a form of domestic violence]. *Nove ukrayins'ke pravo*. Vol. 3. Pp. 155–159 [in Ukrainian].

9. Konovalova, V. O., & Shepitko, V. Yu. (2019). *Yurydychna psykholohiya : pidruchnyk* [Legal Psychology: Textbook]. Kharkiv : Pravo. 240 p. Retrieved from: https://shron1.chtyvo.org.ua/Konovalova_Violetta/Yurydychna_psykholohiia.pdf (accessed: 22.04.2025). [in Ukrainian].

10. Campbell, J. C., Webster, D. W., & Glass, N. (2009). The danger assessment: validation of a lethality risk assessment instrument for intimate partner femicide. *Journal of interpersonal violence*. Vol. 24, vol. 4. Pp. 653–674. <https://doi.org/10.1177/0886260508317180> (accessed 24.04.2025) [in English].

11. Office for Health Improvement & Disparities. (2022, November 2). Working definition of trauma-informed practice. GOV.UK. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/publications/working-definition-of-trauma-informed-practice/working-definition-of-trauma-informed-practice> (accessed 24.04.2025) [in English].

Дата надходження статті: 10.07.2025

Дата прийняття статті: 15.08.2025

Опубліковано: 27.10.2025

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

